

G'ICHCHAK CHOLG'USI: TARIXIY, NAZARIY VA IJROCHILIK JIHATLARI

Qayumxo'jayev Botirxo'ja Ikromxo'ja o'g'li

Guliston davlat pedagogika instituti,

Musiqqa ta'limi yo'nalishi talabasi

e-mail: qayumxojayevbotirxoja@gmail.com

Annotatsiya: mazkur maqolada g'ichchak cholg'usining shakllanishi, tuzilishi, ijrochilik xususiyatlari va zamonaviy musiqiy amaliyotdagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Uning akustik, tembr va mikrointonatsion imkoniyatlari, shuningdek, eksperimental musiqqa tizimidagi ahamiyati yoritiladi. Abduxoshim Ismoilov ijrochiligi misolida g'ichchakning ifodaviy salohiyati ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: g'ichchak, kamonli cholg'ular, torli cholg'ular, ijrochilik, mikrointonatsiya, tembr.

Abstract: this article examines the formation, structure, performance features, and role of the ghichchak in contemporary musical practice. It highlights the instrument's acoustic, timbral, and microtonal properties and its relevance in experimental music. The expressive potential of the ghichchak is analyzed through the performance of Abduxoshim Ismoilov.

Keywords: ghichchak, bowed instruments, string instruments, performance, microtonality, timbre.

Аннотация: в статье рассматриваются формирование гиччака, его конструктивные и исполнительские особенности, а также роль в современной музыкальной практике. Освещаются акустические, тембровые и микроинтонационные возможности инструмента и его значение в экспериментальной музыке. На примере творчества Абдухошима Исмаилова анализируется выразительный потенциал гиччака.

Ключевые слова: гиччак, смычковые инструменты, струнные инструменты, исполнительское искусство, микроинтонация, тембр.

Musiqqa madaniyati va cholg'u ijrochiligi taraqqiyoti tarixiy jarayon sifatida doimiy yangilanish, ijodiy izlanishlar hamda badiiy tafakkurning evolyutsiyasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, unda yangi konstruktiv, texnologik va estetik yechimlarga ega cholg'ularning yaratilishi alohida ahamiyat kasb etadi. Bunday jarayonlar nafaqat ijrochilik amaliyotining imkoniyatlarini kengaytiradi, balki musiqqa nazariyasi, akustika va ijro psixologiyasi sohalarining ham rivojlanishiga turtki beradi [1]. G'ichchak cholg'usi ushbu ijodiy va ilmiy izlanishlar mahsuli sifatida qaralib, u kamonli va torli ijro an'analarini o'zida uyg'unlashtirgan holda, tembr boyligi hamda

ifoda imkoniyatlarining kengligi bilan ajralib turadi. Mazkur cholgʻuning shakllanishi milliy musiqa tafakkurining evolyutsion rivoji bilan bevosita bogʻliq boʻlib, uning ijrochilik amaliyotida zamonaviy ijro texnikalari va eksperimental yondashuvlar ham tobora muhim oʻrin egallamoqda [2]. Abduxoshim Ismoilov kabi ijrochilar faoliyati esa ushbu jarayonning amaliy rivojlanishida muhim omillardan biri sifatida eʼtirof etilib, cholgʻuning badiiy imkoniyatlarini kengroq ochib berishga xizmat qilmoqda.

Gʻichchak cholgʻusining kelib chiqishi masalasi etnomadaniy, tarixiy va musiqiy manbalar asosida turlicha talqin qilinadi. Ayrim nazariy yondashuvlarda uning shakllanishi insonning tabiat tovushlarini badiiy idrok etish va ularni musiqiy tizimga aylantirish ehtiyoji bilan bogʻlanadi. Tabiiy akustik muhit, xususan shamol, rezonans va tebranish hodisalari qadimiy ustalar uchun dastlabki akustik va estetik ilhom manbai boʻlganligi haqidagi ilmiy qarashlar mavjud [3]. Ushbu kuzatuvlar natijasida torli va kamonli ijro tamoyillarini birlashtiruvchi dastlabki cholgʻu shakllari asta-sekin shakllanib borgan [4]. Vaqt oʻtishi bilan mazkur cholgʻu turli ijrochilik maktablari, regional uslublar va ijodiy tajribalar taʼsirida takomillashib, zamonaviy bosqichda nafaqat anʼanaviy ijroda, balki eksperimental musiqiy yoʻnalishlarda ham qoʻllanila boshlagan. Abduxoshim Ismoilov ijrochiligi esa ushbu jarayonning zamonaviy talqindagi rivojini ifodalovchi amaliy misollardan biri sifatida qaraladi.

Gʻichchak cholgʻusining tuzilishi murakkab akustik tizim sifatida tavsiflanib, u rezonator korpusi, koʻp torli tizim hamda kamonli ijro mexanizmi uygʻunligiga asoslanadi. Rezonator qismi tovush toʻlqinlarini tabiiy ravishda kuchaytirib, uning barqarorligi va tembr rang-barangligini taʼminlaydi, torlar esa turli balandlik, registr va ohang qatlamlarini hosil qilish imkonini beradi [5]. Zamonaviy akustik yondashuvlarda materiallar tanlovi, rezonator shakli va konstruksion yechimlarning takomillashuvi cholgʻuning ovoz imkoniyatlarini yanada kengaytirib, uning ijro diapazonini boyitadi. Ijro jarayonida kamon texnikasi asosiy ifoda vositasi sifatida xizmat qilib, tovush hosil qilishning nozik dinamikasini boshqaradi, ayrim hollarda esa chertish elementlari ham qoʻllanilib, ijro palitrasini yanada kengaytiradi [6]. Bu holat cholgʻuning ifoda diapazonini sezilarli darajada oshirib, uni polifonik eshitilish va koʻp qatlamli musiqiy tuzilma hosil qilish imkoniyatlariga yaqinlashtiradi.

Ijro xususiyatlari jihatidan gʻichchak murakkab texnik va badiiy talablar majmuini oʻz ichiga oladi. Unda mikrointonatsion nazorat, dinamik oʻzgaruvchanlik, tembr modulyatsiyasi hamda ritmik erkinlik ijrochilik ifodasining asosiy komponentlari sifatida muhim oʻrin tutadi. Bunday ijro tizimi ijrochidan yuqori darajadagi eshitish madaniyati, intonatsion sezgirlik va nozik motor koordinatsiyani talab etadi, chunki tovushning shakllanishi kamon bosimi, harakat tezligi hamda barmoq bosimining oʻzaro mutanosibligiga bevosita bogʻliqdir [7]. Abduxoshim Ismoilov ijrochiligida ushbu texnik va badiiy xususiyatlar aniq va izchil namoyon boʻlib, gʻichchak cholgʻusining ifodaviy imkoniyatlari yanada kengroq ochib beriladi

[8]. Bu holat g'ichchakni nafaqat an'anaviy ijro vositasi, balki murakkab ifodaviy-estetik tizim sifatida ham talqin qilish imkonini yaratadi.

G'ichchak cholg'usining madaniy va ilmiy ahamiyati uning ko'p funksiyali tabiatiga asoslanadi. U milliy musiqiy merosning zamonaviy talqinini boyitish bilan birga, eksperimental musiqa amaliyoti va akustik tadqiqotlar uchun ham muhim ilmiy obyekt sifatida qaraladi [9]. Shuningdek, ushbu cholg'u pedagogik jarayonda ijodiy fikrlashni rivojlantirish, musiqiy tafakkurni kengaytirish hamda ijrochilik kompetensiyalarini shakllantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi [10]. Abduxoshim Ismoilovning ijrochilik va pedagogik faoliyati orqali g'ichchak yosh avlod orasida keng ommalashib, zamonaviy musiqiy ta'lim tizimiga izchil integratsiya qilinmoqda.

G'ichchak cholg'usining zamonaviy ijrochilik amaliyotidagi o'rni esa tobora kengayib borayotganini alohida ta'kidlash lozim. So'nggi yillarda musiqa ijrochiligi jarayonida an'anaviy cholg'ularni raqamli texnologiyalar, ovoz yozish tizimlari va elektron akustik vositalar bilan uyg'unlashtirish tendensiyasi kuchaymoqda. Shu nuqtai nazardan, g'ichchakning tembr boyligi va mikrointonatsion imkoniyatlari uni studiya yozuvlari hamda eksperimental kompozitsiyalar uchun juda mos cholg'ular qatoriga kiritadi. Ayniqsa, ko'p qatlamli ovoz yozish (multi-track recording) texnologiyalarida g'ichchakning polifonik xususiyati uning har bir tembr qatlamini alohida ajratib ko'rsatish va qayta ishlash imkonini beradi, bu esa zamonaviy musiqiy ishlab chiqarishda uning ahamiyatini yanada oshiradi.

Bundan tashqari, zamonaviy musiqashunoslikda cholg'ularni faqat ijro vositasi sifatida emas, balki mustaqil ilmiy tadqiqot obyekti sifatida ham o'rganish tendensiyasi tobora kuchayib bormoqda. Ushbu yondashuv cholg'uning nafaqat badiiy-estetik, balki fizik-akustik va kognitiv xususiyatlarini ham kompleks tarzda tahlil qilish imkonini beradi. G'ichchak cholg'usi shu jihatdan akustik modellashtirish, rezonans jarayonlarini tahlil qilish hamda psixoakustik idrok mexanizmlarini o'rganish uchun muhim eksperimental material sifatida xizmat qilishi mumkin. Bu esa uni an'anaviy ijrochilik doirasidan tashqariga olib chiqib, ilmiy tajriba maydoni hamda eksperimental laboratoriya tadqiqotlari tizimiga integratsiya etish imkonini yaratadi. Shuningdek, pedagogik amaliyotda g'ichchakdan foydalanish ijrochilarda eshitish sezgirligini rivojlantirish, intonatsion aniqlikni mustahkamlash hamda ijodiy tafakkurni shakllantirishga xizmat qilishi qayd etiladi. Ayniqsa, ustoz-shogird an'anasi asosida olib boriladigan individual mashg'ulotlarda cholg'uning nozik ijro texnikasi o'quvchilarda musiqiy idrok va interpretatsion fikrlashning shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayonda Abduxoshim Ismoilovning amaliy ijrochilik tajribasi va metodik yondashuvi muhim pedagogik asos sifatida namoyon bo'lib, g'ichchak ijrochilik maktabining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, g'ichchak cholg'usi torli va kamonli ijrochilik an'analarini o'zida mujassam etgan holda, musiqiy tafakkur va ijodiy izlanishlarning innovatsion yo'nalishlarini shakllantirishga xizmat qiluvchi murakkab badiiy-texnik tizim sifatida namoyon bo'ladi. U musiqa nazariyasi, akustika va estetik idrok o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni chuqurlashtiradi hamda yangi ijodiy yondashuvlar uchun mustahkam ilmiy-badiiy zamin yaratadi [11]. Abduxoshim Ismoilov ijrochiligi esa ushbu jarayonning amaliy ifodasi sifatida cholg'uning zamonaviy musiqiy makonda o'z o'rnini mustahkamlashiga xizmat qiladi [12]. Natijada g'ichchak milliy va zamonaviy musiqiy tizimlar o'rtasida bog'lovchi vosita sifatida ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, g'ichchak cholg'usining istiqboldagi rivoji uni nafaqat an'anaviy ijrochilik amaliyotida, balki zamonaviy raqamli musiqiy muhit, studiya yozuvlari va eksperimental kompozitsiyalarda ham samarali qo'llash imkoniyatlari bilan belgilaydi. Uning akustik va tembr imkoniyatlarini chuqur o'rganish kelajakda yangi kompozitsion yo'nalishlar, polifonik ijro shakllari hamda ilmiy-akustik modellashtirish ishlanmalarini yaratishga zamin hozirlaydi. Shu jihatdan g'ichchak cholg'usi musiqa san'ati, pedagogika va ilmiy tadqiqotlar kesishgan nuqtada turuvchi istiqbolli va multifunksional fenomen sifatida baholanadi. Ushbu instrumentning badiiy, texnik va ilmiy salohiyati nafaqat milliy merosni saqlash, balki zamonaviy musiqiy va ilmiy muhitni boyitish hamda yangi ijodiy istiqbollarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Eksperimental musiqiy nazariya va metodika.
2. Nurillo R. GLOBALLASHUV DAVRIDA MUSIQA SAN'ATI MIGRATSIYASI JARAYONLARINING MADANIYATLAR O'ZGARISHIDAGI TA'SIRI //Elita. uz-Elektron Ilmiy Jurnal. – 2024. – T. 2. – №. 1. – C. 92-94.
3. Narzullayevich R. N. UMUMTA'LIM MAKTABLARI MUSIQA MASHG'ULOTLARI JARAYONIDA O'QUVCHILARGA EKOLOGIK TARBIYA BERISH //CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY. – 2025. – T. 1. – №. 5. – C. 167-172.
4. qizi Abdumannonova, Nilufar Baxrom. "MILLIY VA JAHON MUSIQIY MEROSI ASOSIDA YOSHLAR MUSIQIY DIDINI RIVOJLANTIRISH." International Conference on Global Studies. Vol. 1. No. 4. 2025.
5. Jumaboev N. P. THE MORAL, AESTHETIC AND ECOLOGICAL VIEWS OF THE EASTERN INTELLECTUALS ABOUT EDUCATION ISSUES.
6. Ikromxo'ja, Qayumxo'jayev Botirxo'ja, and Sattarov Alisher Alikul o'g'li. "O'ZBEK MUSIQIY MEROSINING MA'NAVIY TARBIYADAGI O'RNINI VA UNING TA'LIM JARAYONIGA TA'SIRI." CONFERENCE OF INNOVATIVE HORIZONS IN SCIENCE & ENGINEERING. Vol. 1. No. 2. 2025.

7. Kamilovich B. E. TALABALARGA CHOLG'U SOZLARINI O'RGATISH JARAYONLARIDA USTOZ-SHOGIRD AN'ANALARINING AHAMIYATI //ZAMONAVIY TA'LIMDA FAN VA INNOVATSION TADQIQOTLAR JURNALI. – 2025. – T. 3. – №. 1. – С. 111-115.
8. Jumaboyev, N. (2026). POSSIBILITIES OF USING THE AESTHETIC HERITAGE OF ORIENTAL THINKERS IN YOUTH EDUCATION. *Humansciences: Journal of Human Sciences*, 1(2), 53-59. <https://humansciences.uz/index.php/hs/article/view/87>
9. Ogli, Sattarov Alisher Alikul. "MUSIQA DARSLARIDA RAQAMLI MUHIT ORQALI O'QUVCHILARNING IJODIY QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH." *Бюллетень педагогов нового Узбекистана* 2.4 (2024): 5-8.
10. Anvarovna, Nuraliyeva Zuxra. "TYPES OF MUSICAL ACTIVITIES IN PRESCHOOL EDUCATION." *CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY*. Vol. 1. No. 5. 2025.
11. Nuraliyeva, Z. "МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARNING ESTETIK TARBIYASIDA MUSIQANING O'RNINI." *Инновационные исследования в современном мире: теория и практика* 4.1 (2025): 67-69.
12. Kamilovich B. E. THE FORMATION OF TEACHERS IN THE PROCESS OF TEACHING NATIONAL MUSICAL HERITAGE TO THE YOUNGER GENERATION //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2025. – T. 2. – №. 2. – С. 136-138.